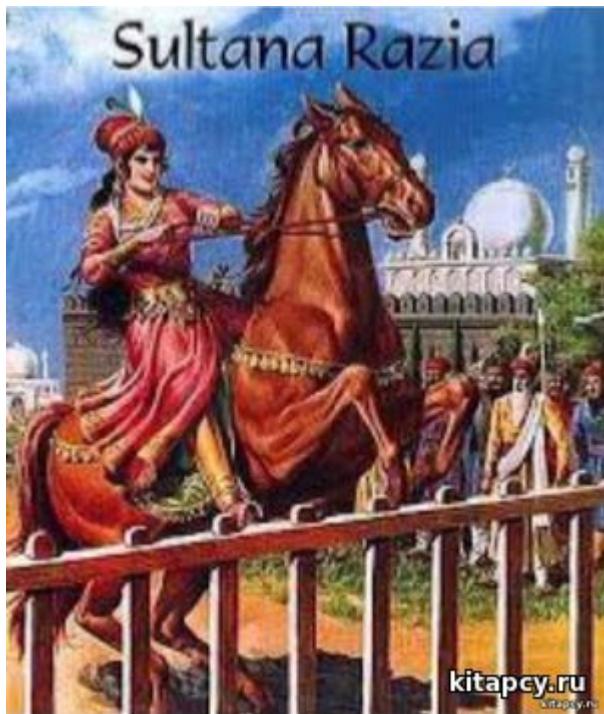

Raziýe Soltan

Category: Goşgular, Kitapcy, Türkmen dili, Zenan şahsyyetler
написано kitapcy | 22 января, 2025

Raziýe Soltan RAZIÝE SOLTAN

Raziýe sultan ýa-da Raziýe Begüm, Deli türkmen sultanlygynyň zenan hökümdary.

Raziýe sultanyň doglan ýyly belli däl, ýöne 1240-njy ýylyň 14-nji oktyabrynda Delide aradan çykypdyr. 1236-1240-njy ýyllarda hökmürowanlyk edipdir.

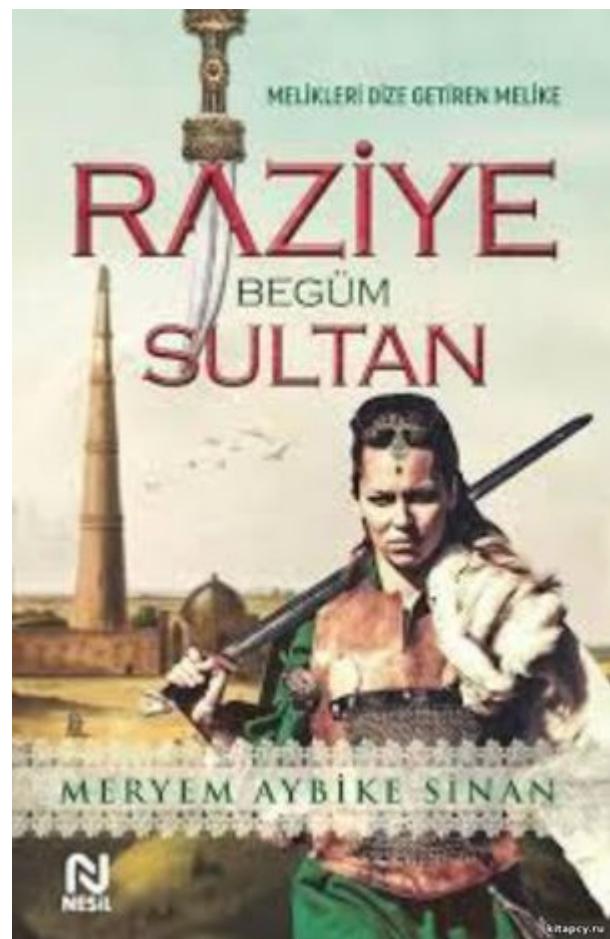
Şemseddin Iltutmuşyň we Türkän hatynyň gyzy, Deli türkmen sultanlygynyň ýeke-täk zenan sultany Raziýe sultan "Şirin-i Dehlewi" we "Şirin-i Güri" tahalluslary bilen goşgular hem ýazypdyr.

Raziýe sultan 1232-nji ýylда kakasy tarapyndan tagt mirasdüşeri diýip yylan edildi.

Iltutmuşyň 1236-njy ýylда aradan çykanda, onuň wesýetine eýerilmän Raziýe däl-de, ogly Rukneddin Firuz şa tagta çykaryldy. Firuzyň ýurdy dolandyrmakdaky gowşaklygy görülip, alty aý yigrimi sekiz soňra döwlet emeldarlarynyň goldawy bilen tagta Raziýe sultan çykarylýar, Rukneddin Firuz bolsa öldürilýär.

Raziýe soltan Jelaletüddin we Radyýyetüddin lakamlary bilen zikge basdyrýar. Hökümdarlyk eden ýyllarynyň başynda Nurtürk atly bir türkmeniň baştutanlygynda Hindistanyň dürlili künjeklerinden toplanan karmatlaryny we mülahideleriň gozgalaňny gozgalaňny basyp ýatyrýar. Yzsüre onuň soltanlygyny ykrar etmän Deliniň derwezelerine çenli gelen melikleriň (nohurlylarda melikler tiresi bar -t.b.) gozgalaňny basyp ýatyrýar. Tertip-düzgüni üpjün edenden soň induslaryň gaban Rantanbur galasyna kömekçi güýç ugradyp, galada gabaw astynda galan musulman emirleri halas etmegi başarıyar.

Raziýe soltan türkmen emirleriniň täsirliligini syndirmak maksady bilen asly hebeşi (garaýagyz) Jemaleddin Ýakuda "Emir ahor" derejesini berýär. Emele gelen ýagdaýy halamadyk melikler aýal eşiklerinden we çabytdan (ýapynja) çykyp, don we başyna külah geýip, arkaýyn halkyň içine aýlanýandygy üçin ony yazgarmaga, ýepbeklämege başlapdyrlar.

Raziýe soltan 1238-nji ýylda gozgalaň eden Gaweliýaryň üstüne

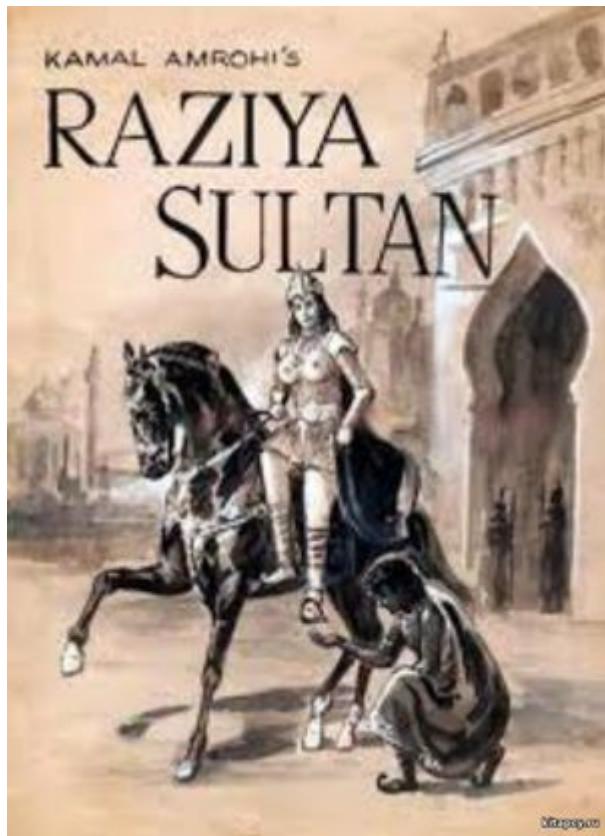
goşun ugradýar.

1239-njy ýylда goşunyň başynda durup, Lahoryň häkiminiň gozgalaňny basyp ýatyrýar. Delä dolananda Taberhindiň häkimi Altuniýäniň turzan gozgalaň sebäpli ikilenç ýorişe çykmaga mejbür bolan Raziye soltan garşydaşyna ýesir düşüp, Taberhind galasynda göztussaglygynda saklandy. Delide Iltutmuşyň ogullaryndan Bähram şa çykarylýar.

Raziye soltany ýesirlige alan Altuniye bir aý geçmänkä onuň bilen nikalaşýar we Raziýäniň tagta çykmagy üçin bilelikde hereket edýär. Raziýäniň we Bähram şanyň arasyndaky çaknyşyk Bähram şanyň ýeňisi bilen tamamlanýar. Ibn Batuttanyň aýtmagyna görä, Raziye soltan söweşde ýeňliše uçrangoň ele düşmejek bolup gaçýar we bir hindi tarapyndan öldürilýär. Başga bir rowaýata görä, söweşde ele salnyp dogany Bähram şanyň ýanyna äkidilip, soň şol ýerde öldürilýär.

Ederden türkmen zenany we soltany Raziye Begümiň obrazы kino sungatynda öz mynasyp ornuny tapdy. 1961-nji ýylда hindi režissýory Dewendra Goel "Raziye soltan" atly kinofilm surata döşürüýär. 1983-nji ýylда urdu dilinde režissýor Kamal Amrohi "Soltanyň gyzy" («Дочь султана») kinofilmini döretdi. Şol kinofilmde Raziye soltanyň rolunda meşhur hindi aktrisasy Hema Malini oýnady. Beýleki meşhur aktýor Dharmendra bolsa Jemaleddin Ýakudyň obrazyny janlandyrды.

Iň soňky gezek bolsa 2015-nji ýylда režissýorlar Suddart Kumar Tiwari, Gaýatri Gill Teweri, Rahul Kumar Tiwari "Raziye soltan" atly çeber kinofilm döretdiler. Biz hem ýokarda agzalan kinofilmeleriň türkmen dilinde türkmen teleýaýlymlarynda berilmegini we gelejekde Hindistanda we dünýäniň dürli künjeklerinde hökümdarlyk süren merdana türkmen zenanlary barada türkmen ýazyjylarynyň döreden çeber eserleriniň, çeber kinofilmeleriniň dünýä inmegini umyt edýaris.

• **Giňişleýin öwrenmek üçin çeşmeler:**

- 1). Bahriye Üçok "Deli musliman-türk[men] sultanlygynyň gurulyşy we Raziye soltanyň soltanlygy" ("Delhi Müslüman-Türk Sultanlığının Kuruluşu ve Sultan Raziye'nin Saltanatı") Ankara uniwersitetiniň ylahyýet fakultetiniň ýörite žurnalynyň 1-nji sany, jilt: 8, Taryh 1960.
- 2). Бахрие Учок. Разийя-хатун – султан Делийского мусульманского тюркского государства // Женщины правительницы в мусульманских государствах / Перевод с турецкого З.М.Буняитова, Ответственный редактор М. С. Мейер. – М: «Наука», 1982.
- 3). Tufan Gündüz, "Orta we Täze asyr türk döwletleriniň taryhy" Anadoly uniwersitetiniň ýörite neşiri No: 2732, Açyk öwrediş fakultetiniň ýörite neşiri No:1693.
- 4) Н.К.Синха, А.Ч.Банерджи. История Индии. / Перевод с английского Л.В.Степанова, И.П.Ястребовой и Л.А.Княжинской. Редакция и предисловие К.А.Антоновой. – М.: Издательство Иностранной литературы, 1954.

5). Сериал "Султан Разия": фото, видео, описание серий – Вокруг ТВ.. www.vokrug.tv.

Alynan çeşme: Wikipediýa. Zenan şahsyýetler